

מקור החיים

לוח יומי: שנה פשוטה - י"ז חשון, ט"ז אדר, ט"ז תמוז. שנה מעוברת - י"ז חשון, כ"ז אדר א', ו' תמוז.

יב. ואם עבר וספר לשון הרע על חברו וכא לעשות תשובה, תלוי בזה, אם השומעים רחו את דבריו, ולא נתגנה חברו על ידי זה כלל בעיניהם, אם כן לא נשאר עליו, כי אם העוין דבין אדם למקום, דהינו שעבר על רצון ה', שצוה על זה, כמו שפיתנו לעיל בפתיחה. תקונו, שיתחרט על שעבר, ויתודה, ויקבל על עצמו בלב שלם על להבא, שלא לעשות כן, כמו בכל עונות שפין אדם למקום. אבל אם חברו נתגנה על ידי זה בעיני השומעים, ונסכב לו על ידי זה הנזק בגופו או במונו, או שהצר לו על ידי זה, הרי הוא בכל עונות

לחברו ויאמר לו אחי אמר לי ענין אחד שאני רוצה לדרש ממך, ולא תגזם את הדבר, רק תאמר לי כפי מה שאמת יודע, ולא יהיה עליך אסור אם תגלה לי, כי בנות שנינו הוא רק לחועלת ולא לגנות למי, ואני מבטיחך שלא יודע ממני דבר. ואחר כך יציע לו את הענין, בודאי ישיב לו האמת בזה. ורב העולם נכשלים בזה, בעונותינו הרבים. בענין שדוף וכדומה, שרוצים לידע עצם מהותו של המשתתף עמו, ורוצים לדרש ולחקר, הם מתנכרים ועושין עצמן כאלו אין נוגע להם מזה שמך דבר, ועושין בזה אסור שמביאין את חבריהן ללשון הרע, ועוד יותר עושין שאין מתחילין לשאל על מי שרוצים להשתתף עמו, רק על אנשים אחרים, הכל כפי שלא יבינו שיש להם שום נגיעה בזה, ומתוך זה מביאין לחבריהם לדבר לשון הרע גמורה על הרבה אנשים, שאין שום תועלת נצמית מזה, על כן צריך לעשות כמו שפיתנו. אך בעצם הדין - איך להשיב ומתי להשיב וכל פרטיו - יתבאר לקמן, אם ירצה ה', בחלק ב' כלל ט' בארבה. וכן יקרה כמה פעמים, שאחד דורש על בנו או קרובו, הדר בעיר אחרת, את מצבו וענינו, ובחוקם שואל גם כן על תורתו, אם הוא לומד עדין או לא, הנה על פי דין הוא כן, אם דעתו בשאלתו הוא כפי שיקנה מזה תועלת על להבא, דהינו, אם יודע לו שפרש מן התורה, יתונו על להבא, בודאי מתר ונכון הדבר, וגם הנשאל צריך להשיב לו האמת (וכנה איתא בערכין ט"ז): הרבה פעמים לקה צדיק על ידי וכו'). וכלבד שיודיענו השואל מתחלה שהוא קרובו ורוצה לידע האמת, שבו יסר עון לשון הרע מן המשיב ו"לפני עור" מן השואל. אבל מה שרגילין העולם, כשאחד עוקר דירתו מעירו לעיר אחרת, ואחר כך פשוטה את אחד מעירו הראשונה, הוא חוקר ודורש אחר כל אנשי העיר בכלל ובפרט, על מצבם ותהליכותם בדברים שפין אדם למקום ובבין אדם לחברו, אם הם לטובה או לרעה, ובפרט שואל על בני בעלי בתים בעלי תורה, אשר היו לפניו, האם לומדים עדין תורה או פרשו הימנה, ובספור בזה אין שום חסר מהחיים הנ"ל, פי השואל - אין פנתו כפי שילך אחר כך ויזכיר את אנשי עירו הקשנה, ובפרט המשיב לו - בודאי אין פנתו לזה, וספור בזה הוא מערב בלשון הרע מראשו ועד סופו, פי הוא דורש אחר כל אחד ואחד מאנשי עירו, ויש לו מדה מיחרת על כל אחד ואחד איך לתארו ביראת ה' יתברך ואיך להגבילו במדותיו. הבט נא וראה למעלה בפתיחה כמה לאוין ועשין עובר, כשספור או מקבל לשון הרע על אחד מישראל, ובפרט בהספור הנ"ל, כל שיתרבו האנשים בעיר, ויתרבה הספור - ירבו הלאוין והעשין עליו. ועל כל אחד ואחד יצטרף לתו דין וחשבון, על כן השומר נפשו ירחק מזה עד מאד.

מקור החיים

שָׁבִין אָדָם לְחֵבְרוֹ, שְׂאֵפְלוֹ יוֹם הַכַּפּוּרִים וַיּוֹם הַמִּיתָה, אֵין מְכַפֵּר עַד שְׂרִיצָה אֶת חֵבְרוֹ, עַל פֶּן (מו) צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ מַחִילָה מִחֵבְרוֹ עַל זֶה, וּכְשִׁיתְפִּיֵס וַיִּמְחַל לוֹ, לֹא נִשְׁאַר עָלָיו, כִּי אִם הָעוֹן דָּבִין אָדָם לְמָקוֹם וַיַּעֲשֶׂה כַּנִּל. וְאֵפְלוֹ אִם חֵבְרוֹ אֵינוֹ יוֹדֵעַ עַדִּין כָּלֵל מִזֶּה, (מח) צָרִיךְ לְגַלּוֹת לוֹ מַה שְׂעָשֶׂה נִגְדוֹ שְׂלֹא כְּדִין, וּלְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מַחִילָה עַל זֶה, כִּינֹן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ, שְׂעַל יָדוֹ נִסְפָּב לוֹ דְּכָר זֶה. (מט) וּמִזֶּה נוֹכַל לְהִבִּין כַּמָּה יֵשׁ לוֹ לְאָדָם לְזַהַר מִמִּדָּה גְרוּעָה הַזֹּאת, כִּי מִי שְׂמִטְבֵּעַ, חָס וְשָׁלוֹם, בְּזֶה, כְּמַעֲט אֵי אֶפְשָׁר לוֹ בְּתִשּׁוּבָה, כִּי בְּיָדָיו לֹא יִזְכֵּר אֶת כָּל מִסְפָּר הַנִּפְשׁוֹת שֶׁהָדָאִיב עַל יְדֵי הַלְשׁוֹן הָרָע שְׂלוֹ, וְאֵפְלוֹ אוֹתָם אֲנָשִׁים שֶׁהוּא זוֹכֵר בְּמַחְשַׁבְתּוֹ, שֶׁהָרִיחַ עֲלֵיהֶם הַרְעָה, הֵם לֹא יָדְעוּ מִזֶּה, וְעַל כֵּן יִתְבַּיֵּשׁ לְגַלּוֹת אֶת אֲזָנָם בְּזֶה, גַּם פְּעָמִים שְׂיִדְבָּר בְּפָגַם מִשְׁפָּחָה, וַיִּזְיַק בְּזֶה כָּל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים אַחֲרָיו, וְלֹא תִגִּיעַ אֵלָיו מַחִילָה עֲבוּר זֶה, כְּמוֹ שְׂאָמְרוּ רַז"ל: הַמְדַבֵּר בְּפָגַם מִשְׁפָּחָה - אֵין לוֹ כְּפָרָה עוֹלָמִית. עַל כֵּן צָרִיךְ לְהִתְרַחֵק מִמִּדָּה גְרוּעָה הַזֹּאת מְאֹד כִּדִּי שְׂלֹא יִהְיֶה, חָס וְשָׁלוֹם, אַחַר כֵּן כְּמַעֲוֹת לֹא יוֹכַל לְתַקֵּן.

אוצר החכמה 224567

באר מים חיים

בדמינוי במה שדברתי עמך אודות פלוני, כי לפי מה שראיתי עתה אין הענין כן כמו שהצעתיו לפניך וכיוצא בדברים אלו, עד שיוציא את הענין מדעתו, ובאופן שלא יסובב בדבריו אלו רעה לאחרים.

(מט) ומזה נוכל להבין זכור. נובע משערי תשובה לר' יונה הנ"ל. ובוזה יובן מה שאמרו בערכין (ט"ו ע"ב) לענין לשון הרע שאם סיפר אין לו תקנה שכבר כרתו דוד ברוח הקודש, ולכאורה הלא אין לך דבר שעומד בפני התשובה, ואפילו חס ושלום כפר בעיקר נמי מועיל תשובה לזה, כמו שכתב הרמב"ם, ואיך סתם לומר שאין לו תקנה, אבל לפי הנ"ל ניחא דהגמרא איירי במי שמפקיר עצמו לעבור על עון זה, וראיה לזה מהפסוק יכרת ה' שהביאה הגמרא ראיה לזה והפסוק הזה איירי בזה האופן (כמו שכתב הרמב"ם בפרק ד' מהלכות דיעות הלכה ב' והר' יונה בשערי תשובה במאמר ר"ג) ולכך שייך לומר אין לו תקנה, משום דדבר זה הוא מעונות שכין אדם לחבירו שאין מועיל תשובה לזה עד שירצה אחי חבירו, וכמעט אי אפשר שירצה את כולם אחרי שהורגל בזה וכמ"ש בפנים, וכענין שאמרו ביבמות (כ"א) גבי מדות, הני לא אפשר בתשובה ועיין ברש"י שם.

(מו) צריך לבקש ממנו מחילה. שערי תשובה לר' יונה במאמר ר"ז וז"ל, אם ישוב בעל הלשון בתשובה צריך לבקש מחילה לאשר מוצק לו מזעם לשונו וכו'. והוא פשוט ממאי דאמרינן ביומא (דף פ"ו) דאפילו המקניט חבירו בדברים בעלמא צריך לפייסו, וקל ותומר בזה שנתגנה ע"י בעיני השומעים, והוצר לו על ידי זה. ואם חבירו אינו רוצה להתפייס בפיוסו ושאר פרי הפיוס המה מבוארים באו"ח בסימן תר"ו בדין עונות שכין אדם לחבירו.

(מח) צריך לגלות לו. שערי תשובה לר' יונה הנ"ל ע"ש, וצריך עיון אם לעת עתה לא הגיע היזק וצער לחבירו על ידי דיבורו, אך יש לחוש שכרבות הזמן יוגרם לו על ידי זה היזק וצער, ובא המספר לעשות תשובה על עונו, אם חייב לפייס אותו עבור זה או שיעשה רק תשובה למקום, הא פשיטא דאם עשה רק תשובה למקום ואחר כך נסבב ע"י דבריו הקודמים היזק וצער לחבירו, דהוא מחוייב לפייס אותו, רק דברינו הם לעת עתה שלא בא לו היזק וצער על ידי זה אם מחוייב להודיעו ולפייס אותו עבור מה שגינה אותו או לא וצ"ע. ויותר טוב שאז יראה לסבב שלא יגיע לו ההיזק והצער על ידי דבריו, כגון שילך אל האיש שסיפר לפניו ויאמר לו טעיתי

ספר דברי חיים (חידושי הלכות) 3

ז.

נרשם ע"י אחי, משעות לימוד רבנו אי"י סי' ח"ח *

0234567

אדם למקום. שאם השגחה גורמת לער לחצרו
 בחיזה אופן שהוא אין ספק שזה בכלל בין
 אדם לחצרו. אבל בחיזה ששגחה בלב לא
 נחגלה ונשאר דבר שבלב, האם נחשב כבין
 אדם לחצרו או כבין אדם למקום. ונ"מ אם
 חלה עליו חובת פיוס צעיו"כ, וכדומה. מל'
 המהרי"ק יש להוכיח ששגחה הנשאר בלב
 בלבד נחשב כבין אדם למקום לבד, ולא כבין
 אדם לחצרו. שהרי אם היתה שגחה בלב בגדר
 בין אדם לחצרו, אז בודאי שאין מקום לחלק
 בין "להכותו" או לשגחתו. ומכיון שלפי דברי
 המהרי"ק הנ"ל יש צ"מ מהימין עליו כבי תרו"
 היתר לשגחתו, אע"פ דלאו כל כמיניה
 להכותו, הרי צעל כרחק משום דלהכותו הוא
 בין אדם לחצרו, ואילו שגחה בלב היא לגמרי
 בין אדם למקום.

(תשי"ט)

בענין קבלת לה"ר מאיש שהוא מהימן כבי
 חרו, כתב החפץ חיים: "אין מותר רק
 להאמינו ולהתרחק את עצמו מחצרתו עד
 אשר יודע ששז מדרכו הרעה וכו' ומכ"ש
 שאין להפסידו בממון או להכותו ח"ו עי"ז".
 [כלל ז' סימן ח'] ובצמ"ח [שם אות טו]
 הביא מהרי"ק "דלענין להפסיד כחובה בודאי
 העד אחד לא מהימן, אפילו אם אמר עליו
 הצעל דהוא סומך עליו כבי תרו, דלאו כל'
 כמיניה להאמין לאותו העד כדי להפסיד
 כחובתו. וזה פשוט וישר יותר מביעמח
 בכותחא".

ויש להעיר שמכאן ראייה לחקירה אם שגחה
 בלב לחצרו הוא בגדר בין אדם לחצרו או בין
 אדם למקום.

ח.

בענין מצות אהבת רעים ותשובה על עבירת לשון הרע *

לבעל מלוא אהבת רעים, ה"ז נחשב לבין אדם
 לחצרו, משום דגם על ידי זה נחשב חצירו
 לנפסד, דהפסד אהבת רעים הפסד מיקרו,
 ומכיון שמספר לשון הרע שלא נהקבלו דבריו
 עובר על מצות אהבה שזכר הוה עבירה שבין
 אדם לחצרו, ואע"פ ששגחה חנם בלב לא
 צעו ריגוי חצירו כששז עליה, היינו טעמא
 משום דלא עבר עליה חלא בלב, ולא אשכחן
 דין ריגוי חצר על דברים שבלב, אבל
 כשעושה מעשה, או מדבר דברי שגחה
 בודאי דנכלל בהך דאיתא בגמרא, דאפילו
 המקניע בדבריו צריך לפייסו. ובודאי
 שסיפור לשון הרע מלד עצמו הוה דיבור של

(תשכ"ו)

הנה בחפץ חיים הלכות לשה"ר פסק דאם
 רוצה לעשות תשובה על עבירת לשון הרע אז
 הענין מתחלק, דאם נהקבלו דבריו דינו כשז
 על בין אדם לחצרו, ואם לא נהקבלו דבריו
 דינו כשז על בין אדם למקום, יעו"ש [כלל
 ד' סימן י"ג] שלא הביא מקור לדין זה.
 ויוצא מדבריו דלא מיקרי בין אדם לחצרו
 חלא אם חצירו נפסד על ידו בגוף או בממון
 או בצבוד. ומתוך כך כתב שאם לא נהקבלו
 דבריו שאין כאן הפסד לחצרו דינו כעבירה
 שבין אדם למקום.

ולו דמסתפינא הוה אמינא דעושה מעשה

* מתוך רשימה בלשונו.

המקולל כל עיקר. ואין לומר דכונת הר"מ היא דלריך לפייסו מלד הבזיון שיש בקללה, דזה אינו דאם כן לא הוה ליה להר"מ למינקט מקלל, אלא שהיה לו לפרש בהדיא המבזה את חצירו. ומוכרח מזה דהפיוס הוא על עגם הקללה ולא על הבזיון שצדצה. ועיין עוד במנחת חינוך בל"ת דלא תחמוד שכתב דלענין תשובה הוה צין אדם לחצירו, ושוב כתב בל"ת דלא תחאוה, דדינה כמו בלא תחמוד. ול"ע.

שנחה אפילו אם לא נתקבלו דבריו. ויש לי להביא ראיה להג"ל דיעוין בחינוך ל"ת דמקלל, שהביא בשם הרמב"ם דהקללה אינה פועלת כלל על המקולל, וכל עגמו של הללו דמקלל אינו אלא משום המקלל עגמו. ומ"מ חזינן דהרמב"ם הלכות השוזה פסק דתשובה על לאו דמקלל, צעי דוקא ריטוי חצירו, ולדבריו של החפץ חיים אמאי חיטעו ריטוי, הרי קללה הוה כלא נתקבלו דבריו. מכיון דלשיטת הר"מ אין כאן פעולה על

ו.

בענין החושד בחברו צריך לפייסו*

דיון לכף זכות אפילו כלפי האינו מכירו, דגם צזה צודאי שמלד ההנהגה הטובה המחייבת אותו בתחלה, היא היא המחייבת אותו גם בשעת תשובה לרצוה את חצירו, אלא דהשקלא ועריא היא צאופן דלא עבר כלל, אפילו על ההנהגה הטובה הזו, ומשכחת לה דראה צו דברים הניכרים הנוטים ללד חוצ. צודאי צגוואל דהוא מחויב לדונו לכף זכות מלד צלדק תשפוט, לא מהני דברים הניכרים גרידא, דאכתי אין כאן משפט. אצל צאופן דאין עליו חוצת צלדק תשפוט, אין כאן אלא הנהגה טובה של עין טובה, צכה"ג שפיר הותר לו לחשוד בצדס שאינו מכירו דחזא ציה דברים הניכרים, והיא היא הטובדא דעלי וחנה, דלא הכירה וגם חזא צה דברים הניכרים, ועל כן לא עבר על שום איסור של חושד בכשרים, ואדרבה החשד היה אללו צהיתר גמור. אלא דמ"מ מכיון דסוף סוף הוצר דהחשד היה צטעות, יש כאן חוצת פיוס, וכל כגון דא צודאי דצעי לזה ילפוחא מיוחדת. ודוק היטב.

(תשכ"ו) ועוין צרכות דף ל"א ע"א דאיתא שם דחושד בחצירו לריך לפייסו, וילפינן זה מקרה מיוחד דעלי. ול"צ דממ"י אם חושד בכשרים נחשב לצין אדם לחצירו [א"כ ל"ל קרא], ואם אינו נחשב לצין אדם לחצירו, אמאי צאמת לריך לפייסו. ול"ע טובה צפירוש דברי הגמ'. ונראה צזה דבעל החפץ חיים הקשה על כך דמצוחר צפוסקים דדיון לכף זכות היא מלות עשה דאורייתא של צלדק תשפוט עמיתך, מלשון המשנה צפרקי חצות, דמשמע משם דהדיון לכף זכות אינו אלא מדה טובה והנהגה של חסידות. ותירץ על זה דמשנה דחצות איירי צאינו מכירו כלל, דהתם לא שייך דינא דצלדק תשפוט, שהרי אינו יודע אם הוא צינוני או לדיק [פתיחה, עשין, צמ"ח ג']. ומעתה אף אכן גמי נימא, דצודאי צריח לן דעובר על צלדק תשפוט עמיתך צעי ריטוי ופיוס חצירו. וכל השקלא ועריא היא רק בחושד בחצירו שאינו מכירו, ואין הכונה צאופן דחושד עבר על ההנהגה הטובה של

* מתוך רשימה בלשונו.

הלכות יום הכפורים סימן תרה תרו

אולי תלך נכד, ובחזרין (ד) בתרנגולים לבנים, על דרך שנאמר אם יהיו חטאיכם בשנים בשלג ילבינו. (ה) ונהגו לתן הפפרות לעניים או לפדותן (ו) בממון שנותנים לעניים (מהר"ל). ויש מקומות שנהגין לילך (ז) על הקברות ולהרכות בפדוקה, והכל מנהג יפה. ויש להסמיך שהיטת הפפרות מיד לאחר שהתזירו עליו (ח) וסומך ידי עליו, דמות הקרבן. (ט) וזרקין בני מעיהם על הגגות או בחצר, מקום שהעופות יכולין לקחת משם. (טו):

תרו שיפיים אדם חברו בערב יום הכפורים. וכו' ד' שיעים:

א. "עברות שבין אדם לחברו אין יום הכפורים מכפר עד שיפייסנו, ואפילו לא הקניטו אלא בדברים (א) בצריך (ב) לפייסו. ואם אינו מתפייס בראשונה, (ג) ויחזור וילך פעם שניה וישלישית ירכבל פעם יקח עמו שלשה אנשים. (ד) ואם אינו מתפייס בשלש פעמים, (ה) אינו זקוק לו. (מיהו, יאמר אח"כ 1234567)

א משנה יקא פה.
ב מקנה עברי שם
כמקרא פו. ג מיקרא
דוב חסרא שם.

באר היטב

אוכלים שקצים ורמשים, לכן אין להגות מהם, לבוש, ושו"י כתב משום דתמנות, שיתקמו עליו מן השמים. וכתב הטור דכבר וקלילת בכלל בני מעים הם. ומשמע במקרא דאחר יכול לשלם מן הגג ולאקלם, דאין צריך להשליך גבלות כגון, ש"ז, עין שם כמה שכתב הא לא דחיה היא דהא אמרין דנה שרי מוליקתא, וכל שהוא צריך השלכה ודאי של אסור הוא וכו', עין שם, נראה מדבריו דנה שרי וכו' קאי לבני בית, ולימא, דבמקרא איתא דנה שרי לעורבא בבדא וכוליקתא וכו', אם כן מאי אהני לן לשנא דשרי וכו' לומר דנה של אסור, הא לשנא דנה שרי קאי להעורבים, וק"ל. ועין די אהרן:
ח. יחזור. במין רצוי אחר, כ"ח: ג. אינו, ואם רצה לפייסו יותר ושא, אם אין שם בזיון התורה, כ"ח:

ג. לבנים, ומכל מקום אין לחזר אחר לבנים דוקא דהרי קצין דרבי האמרי. אלא אם יודעין לו לכן יקח, כ"ח. ואם אין לו תרנגול יקח שאר בעלי חיים ודגים אכל לא חזרים ובני יונה דראוי להקריב ונראה כמקדוש קדשים בחזין, מנן אבריהם, עין שם: ד. בממון, ונהי טוב יותר מהנותן לעני תרנגול, דיתפיש, שלי"ה ומתרי"ל. והחזיר לתן מעשר לא יקח זה הפדיון ממעות מעשר אלא ממעות עצמו, שלי"ה: ט. בצדקה, והצדקה שנותנין שם הוא פדיון הפפרות, לבוש, ואם פן ראוי לתת כפי צורך הפפרות שיש לו, מנן אבריהם, ונראה לי דאין לומר תחנות שם רק מה שמסר מקדמונים, מאחר דאין אומרים תחנות, מנן אבריהם, ונראה לי גם כן דהוא הידן בערב ראש השנה: ו. וסומך, ושו"י כתב היש למנוע דבר זה, דנראה כמקדוש קדשים בחזין, עין שם: ז. וזרקין, שדרך התרנגולים לילך ואנה ויתפייסין מהגול, גם אומר החכמת

משנה ברורה

(ד) בתרנגולים לבנים, ומכל מקום אין לחזר אחרי לבנים דוקא, כמו שנהגין אנשים שמחזרין אחריהם ביומם ונותנין ביקר, והוא מדרכי האמרי וחזק עכ"ל, אלא אם יבא מפילא לקנות במקח שאר תרנגולים יקנה אותו ולא יאמר כלום [אחרונים]. פתכו האחרונים, אם אין לו תרנגול יקח אנו או שאר בעלי חיים "שאינם ראויים להקריב למזבח, ויש אומרים אפילו דגים: (ה) ונהגו לתן, כמו שכתוב וחסאך בצדקה פרק וכו', ובאמת לפדותן טוב יותר "שלא יתבישו העניים, שיאמר, זה נתן עונותיו על ראשו ושלחו אלי, "ואם יודע בו שלא יתביש, יכול לתן לו העופות עצמם, שלפעמים נהנה יותר, שהוא הנאה שאין צריך לטרוח: (ו) בממון שנותנין וכו', רוצה לומר, שיצריך "דמי שווי הפפרות ששחטן ויחלק דמי השווי לעניים, וינינו אם היכולת בידו, וכתבו האחרונים, דמי שפודה אותו ויש פידו מעות מעשר שלו לא יפדה בהם, רק ממעות של חלין: (ז) על הקברות ולהרכות, ויכול לתן "זה ממעות פדיון הפפרות, ואין להרכות שם בתחנות, רק מה שמסר מהקדמונים, שהרי אין אומרים היום תתנין: (ח) וסומך ידי עליו, ויש שכתבו "שיש למנוע דבר זה, דנראה כמקדוש קדשים ושחטן בחזין, "ואחרים כתבו שאין לחש לזה, כיון שהתרנגול אינו ראוי למזבח: (ט) וזרקין, שדרך התרנגולים לזון מן הגול, ובגוי הפעמים הם הפלים הראשונים שמקבלים הגול, "לכן מרחיקין עצמם מלאקלם, כדי לתן אל לבו להרחיק מן הגול, "ונם משום דתמנות, כשם שמרחם על הבריות לפונסן ורצמו עליו מן השמים:

באר הגולה

תרו א ויחזור וילך וכו' ובכל פעם וכו', הנה מלשון הטור ושלחן צורח משמע שמכף בפעם ראשון שמבקש מחילה יביא עמו שלשה בני אדם, אכל מלשון הרמב"ם נראה דבפעם הראשון ילך בעצמו אולי ימחל לו, ואחר כך ילך שלש פעמים וילדי עמו שלשה בני אדם וילדבריו הא תרנגול יקח אנו או שאר בעלי חיים "שאינם ראויים להקריב למזבח, ויש אומרים אפילו דגים: (ה) ונהגו לתן, כמו שכתוב וחסאך בצדקה פרק וכו', ובאמת לפדותן טוב יותר "שלא יתבישו העניים, שיאמר, זה נתן עונותיו על ראשו ושלחו אלי, "ואם יודע בו שלא יתביש, יכול לתן לו העופות עצמם, שלפעמים נהנה יותר, שהוא הנאה שאין צריך לטרוח: (ו) בממון שנותנין וכו', רוצה לומר, שיצריך "דמי שווי הפפרות ששחטן ויחלק דמי השווי לעניים, וינינו אם היכולת בידו, וכתבו האחרונים, דמי שפודה אותו ויש פידו מעות מעשר שלו לא יפדה בהם, רק ממעות של חלין: (ז) על הקברות ולהרכות, ויכול לתן "זה ממעות פדיון הפפרות, ואין להרכות שם בתחנות, רק מה שמסר מהקדמונים, שהרי אין אומרים היום תתנין: (ח) וסומך ידי עליו, ויש שכתבו "שיש למנוע דבר זה, דנראה כמקדוש קדשים ושחטן בחזין, "ואחרים כתבו שאין לחש לזה, כיון שהתרנגול אינו ראוי למזבח: (ט) וזרקין, שדרך התרנגולים לזון מן הגול, ובגוי הפעמים הם הפלים הראשונים שמקבלים הגול, "לכן מרחיקין עצמם מלאקלם, כדי לתן אל לבו להרחיק מן הגול, "ונם משום דתמנות, כשם שמרחם על הבריות לפונסן ורצמו עליו מן השמים:

תרו א (א) צריך לפייסו, דגם בזה עבר על אסור דאונאת דברים, "והנה, אף על פי שגם בשאר ימות השנה מחיב לפייס למי שפשע כנגדו, מכל מקום אם אין לו פנאי הוא ממחין לפייסו על יום אחר, אכל בערב יום הכפורים מחיב לתקן הכל כדי שישתהר מכל עונותיו, כדכתוב כי ביום הזה יכפר עליכם מפל חטאתיכם וגו', וכל שכן אם יש בידו מן הגול ואונאה וכל דבר הנוגע בממון יראה לתקן, ודווקא המקטרג הגדול על האדם, כמו שאמרו חז"ל, סאה מלא עונות, מי מקטרג גול מקטרג בראש, ואם יש לחברו בידו ממון שיש לו תביעה עליו, יודיענו, אף על פי שחברו לא ידע מזה כלל, ועל כל פנים יסדר לפני הרב ומורה צדק הענין בשלמות ובאמת בלא שקר, ולשאל האיהו להתנהג, כללו של דבר, כל דבר שבממון לא יסמך על הוואתו, כי היצר הרע יש לו המרים הרבה נתי אדם: (ב) לפייסו, ונכון שיילך בעצמו אליו, ולא ישלח תחלה אמצעי שיוצא לקבל פיוס, ואם קשה עליו לילך בעצמו תחלה, או שיודע שיותר קרוב הפייס על ידי איש אמצעי שיתנהג ביניהם, יכול לעשות על ידי אמצעי: (ג) יחזור וילך, ויפייסנו בכל פעם במין רצוי אחר, ובשעת בקשת מחילה צריך לפרט מה שחטא לחברו, אם לא כשיודע שחברו יתביש מזה כשיפרט החטא, אנו לא יפרט אותו, "ומי שהוא מבקש מחילה מרבים בכלל, אינו יוצא אם יודע שעשה לאיזה יחיד כפרט: (ד) ואם אינו מתפייס בשלשה פעמים, רוצה לומר באפן זה, על ידי רבוי אנשים: (ה) אינו זקוק לו, ואם רצה לפייסו יותר, ושא, אם אין שם בזיון התורה:

שער הציון

ושענה יש עליו חיוב עשה זו והוא תקונו של לא, ודמא דכל עשה דאורייתא שחובו תניל לעשותו בלא זמנו, כמו לולב וכדכתב הקטן וקריאת שמע וקדומה, וכל שכן בזה שעבר מתחלה על לא דאורייתא: ג. עין פ"ח פ"ש עין יצחק וספר חדש ואלהי רבה ומטה אפרים: ד. אחרונים: ה. מטה אפרים: ו. כ"ח וננו אברהם ודורא ולא כפרו חדש:

יא. מנן אבריהם: יב. שם: יג. מטה אפרים: יד. מנן אבריהם: טו. פשוט: טז. מנן אבריהם: יז. שם: יח. ט"ז, יט. אלהי רבה והתגיו: כ. כתי אדם: כא. ט"ז: תרו א. א. מטה אפרים: ב. ונראה פשוט דקאסור גול ואונאה וכתבי אונא דיריעי שהיא לא הווא עשה דהושבי אה תוליה, איי רשאי להמתי עד ערב יום הכפורים, הכל שעה

"כפרות"

ז. הרוצה לקיים מצות כיסוי הדם בשחיטת עוף ה"כפרות"²⁵, נכון שימנה את השוחט

דבר הלכה

<p>מחילמו "ואפילו אם חזרו אינו יודע עדיין כלל מזה צריך לגלות לו מה שעשה נגדו שלא כדין ולנקש ממנו מחילה על זה כיון שהוא יודע שעל ידו נסבב לו דבר זה. ומזה נוכל להבין כמה יש לו לאדם ליזהר ממדה גרועה הזאת" וכו'²², ועיי"ש בצלמ"ח אות מ"ח</p>	<p>שלמד כן מדברי רבנו יונה צערי תשובה אות ר"ו. צרם למעשה מסתבר צדוק זה מה שאומרים צ"ס הגאון מוהר"י סלאנטער ז"ל שאמר לרבנו הס"ח ז"ל²³, דכיון שעיי"ז יגרם לחזרו צער, לאו כל כמיני לעשות כן מפני חובת התשובה שיש עליו²⁴.</p>
--	---

ארחות הלכה

להיות כן לאחר זמן, עיי"ש שנשאר בצ"ע אם חייב לבקש מחילתו. ²². ומקום אתנו כאן לציין ערודו הגדול של רבנו למזכי הרבים שחרבו בשנים האחרונות בפעולות להגביר הלימוד והזהירות בדיני לשה"ר, ואף השתתף בכתיבת חידושי תורה בחוברות שהוקדשו לדינים אלו, ופרסם מכתבי תמיכה לכינוסים ועצרות שנערכו לחיזוק הדבר, וז"ל במכתב בענין זה: "שמחה נפשי לשמוע שיש לכם ב"ה סיעתא דשמיא, והנכם ממשיכים להוסיף ולחזק ביתר שאת את הדבר הגדול הזה של כנוסים שיעורים לגשים ובנות ישראל ללמודם היטב דרכי שמירת הפה והלשון מהאיסורים החמורים והנוראים של לשון הרע, רכילות ושקרים ועוד דברים רעים שהם תלויים במתנה הגדולה והטובה שחנן הקב"ה רק את האדם וקרא אותו בשם "מדבר", להשתמש בו רק לטוב. ואך למותר הוא להרבות דברים במה שכולם יודעים, שבלי שמירה חזקה המכשול הוא נורא וגדול מאד, ואילו ע"י הכינוסים והשיעורים רואים ב"ה ברכה והצלחה. שלש פעמים ביום הגנו מתפללים ומבקשים מאת ד' "נצור לשוני מרע", גם דוד המלך התחנן לפניו וביקש "שיתה ד' שמרה לפי" שיהיה לו מחסום על פיו, ועוד הגדיל לבקש "נצרה על דל שפתי" שיהיו סגורים ונעולים מלדבר ח"ו רע, ולדבר תמיד אך טוב, ואשרי מי ששומר פיו ולשונו שמביא טובה וברכה לעצמו ולכל העולם". ובהסכמה לספר קצור הלי' לה"ר כתב: חושבני הואיל ומתוך חסרון ידיעה רבים נכשלים בה לצערנו, טוב ומועיל שיהי' ספר זה מצוי מאד אצל כל אדם למען דעת לשמור פיו ולשונו". ואירע פעם שבישבו עם בני משפחתו פרש לחרוץ והאריך בשיחת טלפון ממושכת, ובשובו אמר בהתנצלות: התבקשתי בימים אלו לצרף חתימתי לקול קורא ע"ד זהירות מלשה"ר בחתימת גדולי הדור, ונוסחו היה שפונים הם לציבור להזהר בעון לשה"ר, אולם מי אנכי שאפנה לאחרים להזהר בכך, הלא גם אני בעצמי זקוק להתחזק בזה! שוחחתי איפוא עתה עם הגר"ש אלישיב שליט"א ושקרנו יחדיו על שינוי הנוסח. ²³. ראה ב"דוגמא מדרכי אבי" להרב ר' ליב בנו של רבנו הח"ח ז"ל, עמ' קי"א. ²⁴. רשימות. ועיין במ"ב סי' תר"ו סק"ג שכשיודע שחברו יתבייש מזה כשיפרט לו חטאו שחטא נגדו אזי לא יפרט אותו, והוא מהמג"א שם, ונראה דבס' ח"ח מיירי שלא יתבייש אלא שרק יגרם לו צער מעצם הידיעה וראה מש"כ בס' תנועת המוסר ח"א עמ' 363 בשם הגר"י אמסטרדם והגר"י בלאזער ז"ל. ²⁵. עיין מטה אפרים סי' תר"ד-ה ס"ח דבימים אלו ראוי לחבב המצוה ולכן נוהגים השוחטים שמכבדים לאיש נכבד שיכסה בעצמו, עיי"ש. וכן הידר רבנו לקיים מצות כיסוי הדם בעוף ה"כפרות" מדי שנה (ער השנים האחרונות, שמפני כמה מניעות קיים המנהג במעות כמ"ש הפוסקים סי' תר"ה, עיי"ש במ"ב סק"ב). ויצוין שכאשר שהה רבנו - בשנת תשל"ד - בביה"ח מרותק

7

שערי תשובה לרבות יונה

רז והרביעי, אם ישוב בעל הלשון בתשובה, צריך לבקש מחילה לאשר מוצק לו מזעם לשונו, והוא לא יזכור מספר כלם, כי רבים מכאובים הכאיב וכמה נפשות הדאיב, גם רבים מאשר זוכר, כי אותם עכר, והם לא ידעו פי הדיח עליהם את הרעה, יתבייש להודיעם ולגלות אונם על אשר גמלם רעה, כי הוא מכה ואין מכתו ידועה, כענין שנאמר (תהלים קכ, ג-ד) מה-יתן לך ומה-יסיף לך לשון רמיה, חצי

הרועה בתשובה

ויעשה כנ"ל. ואפי' אם חבירו אינו יודע עדיין כלל מזה צריך לגלות לו מה שעשה נגדו שלא כדין ולבקש ממנו מחילה על זה וכו'. וכתב בבמ"ח (סי' מ"ח) וצריך עיון אם לעת עתה לא הגיע היזק וצער לחבירו ע"י דיבורו אך יש לחוש שברבות הזמן יוגרם לו ע"י זה היזק וצער, ובא המספר לעשות תשובה אם חייב לפייס אותו עבור זה או שיעשה רק תשובה למקום וכו' וצ"ע. ויותר טוב שאז יראה לסבב שלא יגיע לו ההיזק והצער כגון שילך אל האיש שסיפר לפניו ויאמר לו טעיתי בדמיוני וכו'. לאשר מוצק לו מזעם לשונו - מכל מי שנפגע ממנו במשך כל שנות חייו. וכמה נפשות הדאיב - ציער. גם רבים מאשר זוכר כי אותם עכר - כלומר ואפילו אלו שהוא זוכר שהוא אמנם זה שפגע בהם וסיפר עליהם לה"ר וכתוצאה מזה סבלו קשות הרי הם לא ידעו מי פגע בהם והוא יתבייש לגלות שהוא הוא המכה אותם וא"כ איך יבקש מהם

ולא יהסס, וכמו שמצינו אצל דואג שאמר לו שאול אתה הכית בלשון אתה תכה בחרב.

רז צריך לבקש מחילה - וכתב בספר "חפץ חיים" ונ"ל: ואם עבר וסיפר לה"ר על חבירו ובא לעשות תשובה תלוי בזה, אם השומעים דחו את דבריו ולא נתגנה חבירו ע"י זה כלל בעיניהם, א"כ לא נשאר עליו כי אם העון דבין אדם למקום, דהיינו שעבר על רצון השם שצוה על זה כמו שכתבנו לעיל בפתיחה. תיקונו שיתחרט על שעבר ויתודה ויקבל על עצמו בלב שלם על להבא שלא לעשות כן וכו'. אבל אם חבירו נתגנה ע"י זה בעיני השומעים ונסבב לו ע"י זה היזק בגופו או בממונו או היצר לו ע"י זה, הרי הוא ככל העונות שבין אדם לחבירו שאפי' יוה"כ ויום המיתה אין מכפר עד שירצה את חבירו, על כן צריך לבקש מחילה מחבירו על זה, וכשיתפייס וימחול לו, לא נשאר עליו כי אם העון דבין אדם למקום

גבור שְׁנוּנִים. על כֵּן נִמְשַׁל לְשׁוֹן הָרַע לַחֵץ. כִּי הַמוֹשֵׁף בְּקִשְׁתּוֹ.
פְּעָמִים רַבּוֹת יִשְׁלַח חֲצִיו בְּאָדָם וְלֹא נוֹדַע מִי הִכְהוּ.

רַח וְעוֹד עַל עֲנִין אַחַר נִמְשַׁל לַחֵץ. כִּי שׁוֹלֵף הַחֶרֶב אִם
נִכְמְרוּ רַחֲמָיו עַל הָאָדָם בְּהִתְחַנְּנוּ אֵלָיו, יִשִּׁיב חֶרְבוֹ אֶל
נִדְנָה. לֹא כֵן זֹרֵק הַחֵץ, כִּי אֵין בְּיָדוֹ לְהִשִּׁיבוֹ. כֵּן בְּעַל לְשׁוֹן
הָרַע, אַחַר אֲשֶׁר יֵצֵא הַדָּבָר מִפִּיו, לֹא יוּכַל לְתַקּוֹן. וּפְעָמִים
שִׁידְבֵּר עַל פְּגָם מִשְׁפָּחָה וְהִזִּיק כָּל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים אַחֲרָיו.
וְלֹא תִגִּיעַ עָלָיו מַחִילָה מְזֵהָ. עַל כֵּן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֹנָם
לְבִרְכָה (בבא קמא, ירושלמי פרק ח) כִּי הַמְדַבֵּר בְּפְגָם מִשְׁפָּחָה,
אֵין לוֹ כַּפְרָה עוֹלָמִית. וְהֵנָּה הַמְשַׁלַּח לְשׁוֹנוֹ, גַּם עַל הַקְדוּשִׁים
אֲשֶׁר בְּאָרֶץ הַמָּה יִדְבֵּר, כִּי עַל מִי לֹא עֲבָרָה רָעָתוֹ תִּמְיֵד!
וְכִבֵּר אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֹנָם לְבִרְכָה (סנהדרין צ. א) כִּי
הַאֲפִיקוֹרוֹס אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.

הַרוּצָה בַתְּשׁוּבָה

<p>רעות וכד'. והזיק כל הדורות הבאים אחריו - כי לא רוצים להתחתן עמהם. ולא תגיע עליו מחילה מזה - כי איך יבקש מחילה מכל הדורות העתידיים. גם על הקדושים בארץ המה - הם תלמידי חכמים ועובדי השם יתב'. כי על מי לא עברה רעתו - הלא אין מעצור לשפתיו. האפיקורוס - הוא המבזה תלמידי חכמים. ולפי טעם זה יש צד חמור בעצם הלה"ר יותר מג' עבירות חמורות. והוא מצד שורש החטא, כי המדבר לה"ר על תלמידי חכמים הוא נחשב כאפיקורוס ואין לו חלק לעולם הבא.</p>	<p>מחילה. ולא נודע - למוכה. מי הכהו - מי הוא זה אשר ירה את החץ. וגם לפי טעם זה חומרת הלה"ר על הג' עבירות מפני שהוא מנוע למעשה מלעשות תשובה אמיתית כי בעבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו והוא לא יוכל לעשות זאת. רַח נדנה - הוא מושב החרב. פגם משפחה - כגון שאומר על משפחה שהם בחזקת ממזרות או שאר פסולי קהל, או שואמר שיש בהם הרבה חולי נפש או שאר מיני חסרונות ולפעמים אומר עליהם שהם אנשים קשים ובעלי מדות</p>
---	--

א ז סימן סה נדברו קלה

עכ"ד, ואינו ראוי מכאן דהיכא דלא קיבל בקשת מחילתו הוי שאני, דלכה"פ יצריך להראות שהשפיל עצמו ומעלה עליו כאלו מחל לו ממש אבל אם באמת מחל לו אפשר דדי בזה, כלשון המשנה סוף יומא, "עד שירצה את חבריו" זה העיקר הקובע. (ב) הפוסקים שנדפס על הזמנות לחתונות יש להחמיר לעטפם בנייר (ומספיק כיוסוי אחד) ואח"כ אפשר לזורקן לפת האשפה. (עיינ מזה באז נדברו ה"ב סימן ס"ד). ומש"כ דמסתמא אין דפוס דינו ככתיבת, אין זה מוסכם כי יש דעות בזה, ובשביל זה בודאי יש להחמיר.

סימן סו

מענין הג"ל

בס"ד ערש"ק

יקרת מכתבך עם שאלות הנוגעים למעשה נתקבל בברכה, ומפני הסרדה לע"ע אני משיב רק על אחדים.

א) אודות בקשת המחילה אם ידע שע"י בקשת המחילה יצטרך לפרט החטא ויגרום בושה ועגמ"נ להשני אם יש היתר שלא לבקש מחילה ומה שכי' הוכיר שכאילו ר' ישראל מוסק להיפך מהמ"ב אינו מדוקדק שהרי המ"ב אינו מחדש כאן חומרא להיפך מכריע לקולא שא"צ לפרט החטא. ובקשת המחילה על בין אדם לחבירו זה ש"ס ופוסקים ולא רק מהמ"ב אלא שיש לומר דכ"ז כשמפורסם אצל חבריו מה חטא כנגדו וע"י בקשת המחילה אינו גורם בושה ועגמ"נ לחבירו, ואם חבירו אינו יודע באיזה חטא חטא כנגדו ע"ז דנו האחרונים והמ"ב אבל כשאינו יודע כלל שחטא כנגדו וע"י שיודעו יגרום ברכה לחברו ע"ז אינו דן המ"ב.

אמנם הדבר מקובל בקשר להספר ח"ח על לה"ר שהביא את זה לר' ישראל וביקש ממנו להשאיר אצלו ולאחר כן אמר לו ר' ישראל הגך קובע בחבורך כי מי יספר לה"ר על חבירו חייב לפייס ולבקש מחילתו אינני מבין איפוא אם רצונך לתזור בתשובה איך ירשה לך לצער את חברך וענה לו הח"ח שהסתמך על רבינו יונה בשע"ח והוא בספרו ח"ח כלל ד' סעיף י"ב דכתב וז"ל אבל אם חבירו נתגנה עי"ז הרי הוא ככל עונות שבין אדם לחבירו שאפילו יוהכ"פ ויום המיתה אין מכפר עד שירצה את חבירו ואפי' אם חבירו אינו יודע עדיין כלל מזה צריך לגלות לו מה שעשה כנגדו ולבקש ממנו ע"ז כיון שעל ידו נסבב לו דבר זה עכ"ד, ודבריו נובעין מדברי ר"י בשע"ת מאמר ר"ז ושם בשע"ת לא בא לפרש הפרטים של דיני מחילה ומקומו בסוף שער ד' ושם סתם הדברים ור"ל דשם בא לומר בעיקר חומר של לה"ר דקשה לתקן החטא שיתבייש לגלות את אונם. אבל אם למעשה מותר לגלות אף שיתבייש מג"ל זה.

והנה המדובר שם בח"ח שכבר נסבב רעה או צער לחבירו דאם יש לחוש שרק כרבות הזמן יגרם עי"ז היוק או צער נשאר שם בבמ"ח בצ"ע, וא"כ המדובר שכבר ידוע לו שסיפרו עליו וכבר נגרם לו הצער, אבל א"י ע"י מי, אבל הגע בעצמך אם אחד סיפר ע"ח לה"ר שלא נגרם לו היוק שם ובושה רק אם הי' גודע לו הי' לו מזה צער ולולא בקשת המחילה לעולם לא הי' גודע לו ועכשיו ע"י בקשת המחילה נתברר לו שסיפרו לו ונגרם לו

נשאר עליו כי אם העון רבין אדם למקום ויעשה כנ"ל, ואפילו אם חבירו (י) אינו יודע עדיין כלל מזה, צריך לגלות לו מה שעשה נגדו שלא כדין, ולבקש ממנו מחילה על זה, כיון שהוא יודע שעל ידו נסכב לו דבר זה. וכ"כ בהל' רבילות [דט].

חומ שני

דאורייתא של הונאת דברים כדי שימחל לו עונו, ופשוט שאין זה בכלל דבריו של רבינו יונה, אלא הציאור הוא דבריו יונה דיבר באופן כללי, דאיסור לשון הרע הוא גם בכלל בין אדם לחבירו דאין נחכפר לו עד שיבקש ממנו מחילה, ועל כן צריך לגלות לו מה שחטא נגדו אם אינו יודע מזה כלל, זהו כלל דמילתא, אבל למעשה אם על ידי שיגלה לו הלה ינטער והוא יעבור על חונאת דברים ודאי דאסור לו לעבור על חונאת דברים, ועון לשון הרע ישאר צידו בלא מחילה, אך ישנם היכי תימני שאף שיגלה לו מה שחטא נגדו בכל זאת ההוא לא ינטער מזה (וכגון שכבר עבר זמן רב מאז שדיבר עליו ועכשיו הלה לא מרגיש שום נער מזה ולא איכפת ליה מזה ונשכח ממנו כל הענין, רק דבשעתו היה לו נער מזה, בזה וכיוצא בזה אייריין כאן שיגלה שזוה לא ינטער ואפשר שימחל לו, ומה שכתב רבינו יונה ח"ל "ואפילו אם חבירו אינו יודע עדיין כלל מזה, צריך לגלות לו" היינו שלא ידע כלל שהוא דיבר עליו

עוד אפשר היכי תימני שלא ינטער כשיגלה לו וכגון שהלה יודע שדיברו עליו, כגון שידע שקילקלו לו איזה עסק או שידוך, ולא נודע לו מי עשה זאת, וכעת צא ואומר לו ש"אני עשיתי לך כזאת וכזאת" שאז יש פעמים שאין צוה חונאת דברים, וכל כיוצא בו.

והדברים מפורשים שאסור לבקש מחילה מחבירו כשהלה יתבייש, שכן

להוציא שם רע על המתים שאינם חיים, אף אוצר החכמה שעדיין לא נקברו. המוציא שם רע על המתים, היינו דוקא שלא ידעו מהשם רע קודם מיתה, ופירסמו את זה לאחר מיתה ואז דינו כנ"ל, אבל בדבר שכבר היה ידוע ומפורסם קודם מיתתו, אין זה בכלל מוציא שם רע אם דיברו מזה לאחר מיתה.

בקשת מחילה ממי שדיבר עליו לשון הרע

(י) אינו יודע עדיין, וצבאר מים חיים [סח] הציא מרבינו יונה בשערי תשובה [סו] שכתב ח"ל, אם ישוב בעל הלשון בתשובה, צריך לבקש מחילה לאשר מונק לו מועם לשונו.

זוה שכתב החפץ חיים "ואפילו אם חבירו אינו יודע עדיין כלל מזה, צריך לגלות לו מה שעשה נגדו שלא כדין ולבקש ממנו מחילה על זה". גם זה מדברי רבינו יונה שם שכתב ח"ל, ... והם לא ידעו כי הדיח עליהם את הרעה, יתבייש להודיעם ולגלות אונם על אשר גמלם רעה, כי הוא מכה ואין מכתו ידועה וכו'".

וידוע מה שחמה רבי ישראל סלנטר ז"וק"ל היאך הותר לנער אדם כדי לבקש הימנו מחילה.

אמנם זה ודאי שלא עלה על דעת החפץ חיים להתיר לעבור על איסור

שער הציין

"כפרות"

ז. הרוצה לקיים מצות כיסוי הדם בשחיטת עוף ה"כפרות"²⁵, נכון שימנה את השוחט

דבר הלכה

שלמד כן מדברי רבנו יונה זשערי תשובה
 אות ר"ו. **צ**רס למעשה מסתבר נדון זה
 מה שאומרים צרס הגאון מוהר"י סלאנטער
 ז"ל שאמר לרבנו הס"ח ז"ל²³, דכיון שע"י
 יגרס למצרו צער, לאו כל כמיני לעשות כן
 מפני חובת המשנה שיש עליו²⁴.

מחילתו "ואפילו אם חצרו אינו יודע עדיין
 כלל מזה צריך לגלות לו מה שעשה נגדו שלא
 דקין ולבקש ממנו מחילה על זה כיון שהוא
 יודע שעל ידו נסבב לו דבר זה. ומזה נוכל
 להבין כמה יש לו לאדם ליזהר ממדה גרועה
 הולח" וכו'²², ועי"ש בבאמ"ח אות מ"ח

ארחות הלכה

להיות כן לאחר זמן, עיי"ש שגשאר בצ"ע אם חייב לבקש מחילתו. ²² ומקום אתנו כאן לציין ערוך
 הגדול של רבנו למזכי הרבים שהרבו בשנים האחרונות בפעולות להגביר הלימוד והזהירות בדיני
 לשה"ר, ואף השתתף בכתיבת חידושי תורה בחוברות שהוקדשו לדינים אלו, ופרסם מכתבי תמיכה
 לכינוסים ועצרות שנערכו לחיזוק הדבר, וז"ל במכתב בענין זה: "שמחה נפשי לשמוע שיש לכם ב"ה
 סיעתא דשמיא, והנכם ממשיכים להוסיף ולחזק ביתר שאת את הדבר הגדול הזה של כנוסים שיעורים
 לנשים ובנות ישראל ללמוד היטב דרכי שמירת הפה והלשון מהאיסורים החמורים והנוראים של לשון
 הרע, רבילות ושקרים ועוד דברים רעים שהם תלויים במתנה הגדולה והטובה שחנן הקב"ה רק את
 האדם וקרא אותו בשם "מדבר", להשתמש בו רק לטוב. ואך למותר הוא להרבות דברים במה שכולם
 יודעים, שבלי שמירה חזקה המכשול הוא נורא וגדול מאד, ואילו ע"י הכינוסים והשיעורים רואים ב"ה
 ברכה והצלחה. שלש פעמים ביום הגנו מתפללים ומבקשים מאת ד' "נצור לשוני מרע", גם דוד המלך
 התחנן לפניו וביקש "שיתה ד' שמרה לפי" שיהיה לו מחסום על פיו, ועוד הגדיל לבקש "נצרה על דל
 שפתי" שיהיו סגורים ונעולים מלדבר ח"ו רע, ולדבר תמיד אך טוב, ואשרי מי ששומר פיו ולשונו שמביא
 טובה וברכה לעצמו ולכל העולם". ובהסכמה לספר קצור הל' לה"ר כתב: חושבני הואיל ומתוך חסרון
 ידיעה רבים נכשלים בה לצערנו, טוב ומועיל שיהי' ספר זה מצוי מאד אצל כל אדם למען דעת לשמור
 פיו ולשונו". ואירע פעם שבישבו עם בני משפחתו פרש לחדרו והאריך בשיחת טלפון ממושכת,
 ובשובו אמר בהתנצלות: התבקשתי בימים אלו לצרף חתימתי לקול קורא ע"ד והירות מלשה"ר בחתימת
 גדולי הדור, ונוסחו היה שפונים הם לציבור להזהר בעון לשה"ר, אולם מי אנכי שאפנה לאחרים להזהר
 בכך, הלא גם אני בעצמי זקוק להתחזק בזה! ונחחתי איפוא עתה עם הגרי"ש אלישיב שליט"א ושקרנו
 יחדיו על שינוי הנוסח. ²³ ראה ב"דוגמא מדרכי אבי" להרב ר' ליב בנו של רבנו הח"ח ז"ל, עמ'
 ק"א. ²⁴ רשימות. ועיין במ"ב סי' תר"ו סק"ג שכשיודע שחברו יתבייש מזה כשיפרט לו חטאו
 שחטא נגדו אזי לא יפרט אותו, והוא מהמג"א שם, ונראה דבסי' ח"ח מיירי שלא יתבייש אלא שרק
 יגרם לו צער מעצם הדיעה. וראה מש"כ בסי' תנועת המוסר ח"א עמ' 363 בשם הגר"ג אמסטרדם
 והגר"י בלאזער ז"ל. ²⁵ עיין מטה אפרים סי' תר"ד-ה סי' דבימים אלו ראוי לחבב המצוה ולכן
 נוהגים השוחטים שמכבדים לאיש נכבד שיכסה בעצמו, עיי"ש. וכן הידר רבנו לקיים מצות כיסוי הדם
 בעוף ה"כפרות" מדי שנה (ער השנים האחרונות, שמפני כמה מניעות קיים המנהג במעות כמ"ש
 הפוסקים סי' תר"ה, עיי"ש במ"ב סק"ב). ויצוין שכאשר שהה רבנו - בשנת תשל"ד - בביה"ח מרותק

